

Prešernove slavnosti na Vrbi dne 15. septembra 1872. l. so se spomnile „Novice“ s sedmimi vrsticami. Pri tem pa so skrčile število udeležencev slavnosti od 6000 ali 7000 na 4000. „Slovenski Narod“ se je torej obregnil ob nje (21. sept. 1872.), češ „dozdaj so le nemškutarski listi požirali na tisoče Slovencev, ki so se udeležili pri narodnih shodih. Zdaj ta posel že tudi „Novice“ opravljajo; presneto lakoten je moral biti njih poročevalc, da je na en požirek 2000 Preširnovih čestiteljev skozi nenasiteno žrelo požrl. Dober tek!“

Bleiweis ni odgovoril na to v „Novicah“, pač pa si spravi dotično številko „Naroda“ ter si obrobil s svinčnikom „Narodov“ zbodljaj. Imenovana številka je bila zanimiva za Bleiweisa tudi zaradi volitev odbornikov „Matice Slovenske“.

Dr. Lokar.

Pred petdesetimi leti. Zgodovina slovenskega slovstva omenja skromnega in vztrajnega pisatelja, ki je pol stoletja deloval v vezani in nevezani besedi na književnem polju — Janeza Bilca. On je jel pesnikovati še dijak leta 1856. in je odložil pero malo pred smrtjo leta 1906.

Njegovo avtobiografijo je objavil Viktor Steska v „Dom in svetu“ leta 1907. V dopolnilo jej stoji tu kosček Bilčevega dnevnika iz leta 1861. Pisal ga je Bilc na liste, privezane posameznim mesecem Hitzingerjevega „Domačega koledarja slovenskega za navadno leto 1861.“ O novem letu 1861 je bil Bilc bogoslovec drugoletnik v Ljubljani. Tedanje semeniško vodstvo je opisal sam v svojem gori omenjenem življenjepisu. Izmed njegovih sošolcev navajam Josipa Belarja, brata skladateljevega, poznejšega župnika v Hotedražici; Henrika Dejaka, veččega slikarja in mehanika; sedaj vpokojenega župnika vrhpoljskega; Frana Dolinarja, sedanjega ribniškega dekana; Jakoba Grossa, poznejšega zagorskega župnika; brata Klinarja, izvrstna pevca; Friderika Križnarja, slovečega govornika, ki je umrl kanonik v Ljubljani; Janeza Kulavica, poznejšega doktorja bogoslovja, ces. dvornega kapelana in vodja dunajskemu Avgustinišču, naposled prošta ljubljanskega; Jerneja Zupančiča, ki je zelo priljubljen pred nekaterimi leti preminil kot kurat v Litiji, in Vilibalda Zupančiča, ki se je odtegnil duhovskemu poklicu in se posvetil vzgoji mladine — postal je profesor in naposled okrajni šolski nadzornik. Znamenit letnik! To niso bile puhle glave, ki so se ubijale tedaj z dogmatiko (predaval jo je dr. Andrej Čebašek, ki so mu hudomušniki zdeli priimek „revera“, ker je to mašilo večkrat rabil) in z eksegezo sv. pisma nove zaveze (predavatelj dr. Lenart Klofutar).

Oglejmo si Bilčev dnevnik! Iz njega sem povzel le to, kar utegne kakorkoli zanimati. Kar je v oklepajih, ni prišlo izpod Bilčevega peresa.

Januar. 1. Pisal sim g. Jožefu Gallandu, celovškemu bogoslovcu. — 8. Pisal mi je o. Ljudevit (Bilc, reški kapucin, sorodnik pisateljev). — Pisal sim g. Janežiču (profesorju in uredniku „Slov. Glasnika“ v Celovcu, tedaj mu je najbrže poslal popis „Ozir na Notranjsko“, ki ga je prinesel „Slov. Glasnik“ pol v 3. šte. dne 25. januarja in pol v 4. šte. dne 5. februarja). — 18. Silen mraz. Strašne revere — *horribile auditu* — pa jest revež od zunaj! (Vprašan je bil dogmatiko. Na drugi strani januarskega lista stoji brez datuma beležka:) Na bulgarske pesme (Konst. Miladinova) so se naročili: Bilc, Zupančič W., Zupan (Tomo, tedaj bogoslovec tretjeletnik), Ferencič (Mihael, Hrvat z Virja, tudi tretjeletnik), Sterbenc Juri (dr. juris, prvoletnik, naposled dekan v Leskovcu), knjižnica slov. (prečrtani so: Zupan, Sterbenc in knjižnica slov.). Naročil sim se 15. Junija na Vijanskov (!) zabavnik velja 90 kr. — Perve dni Julija se je sila lepa in velika repata zvezda vidila. —

— 9. Julija mi je g. Macun bulgarske pesmi prinesel. — 18. Julija sim mu te pesmi plačal. —

Februar. 13. Pust jo je pobasal — post je tukaj. Dobro smo se v sobi N. 8 imeli. — 15. konec 1. tečaja. Amen. — 20. Dogmatsko izpraševanje. Silno piflanje. Skoraj ne vem, ki mi je glava; pa hvala Bogu, — prestano je tudi to klanje. — 26. Exeges izpraševanje. Bravo! Prestano je vse piflarsko terplenje. — Velik misijon pri Dejaku. — 28. Delili so bukve g. Uršiča (Jerneja, župnika v Kamni gorici, umrlega dne 30. avgusta 1860; o njegovem slovstvenem delovanju gl. Marnov Jezičnik XXV. 19) in g. Metelkota (znanega slovničarja, umrlega dne 27. decembra 1860). Mesto razsvitljeno. Ustava!! —

Marc. V noči med 7. in 8. je izginila iz 8. šole podoba Štrosmajerjeva, katero so bili osmošolci kupili in na zid obesili. Profesorji so jim jo uzeli, — češ, da je to „slovanska demonštracija“. — 11. Obiskal sim hudo bolniga bogoslovca 1. leta Jožeta Smrekarja (poznejšega bogoslovskega profesorja in naposled prelata). — 23. Podpisovali smo peticijo za slovenski jezik na ministra Šmerlinga.

April. 7. Praznikov (velikonočnih) konec; podaj se (s počitnic) v Ljubljano. Na potu je v Zagorju (Bilc se je peljal iz Ilirske Bistrice, kjer je bil doma, skozi Zagorje na postajo v Št. Peter) postiljonu šranga na glavo padla. Čudna pot! — 9. Počil pred Ljubljano silen kotel na železnici. — 11. Pisal g. A. Janežiču (menda mu je poslal takrat Bilc svojo najlepšo pesem „Slovenija oživljena“, zapeto o 50-letnici „Ilirije oživljene“. V listnici „Slov. Glasnika“ dne 1. maja 1861 stoji opomnja: „G. J. B. Hvala, prihodnjič. V kratkem pismeno.“ In res — prihodnjič v 12. števil. dne 15. maja je prišla na svetlo „Slovenija oživljena“. Kratica „G. J. B.“ se nahaja v „Slov. Glasniku“ števil. 14. leta 1861. pod črto. Tudi za njo se skriva J. Bilc, pošiljatelj „starih pesmi“, ki jih je pridobil od Lovra Urbanije za omenjeni list. Z Urbanijo, ki je bil tedaj mašnik četrtoletnik, sta si bila dobra in si dopisovala pozneje, kakor svedoči dnevnik.) — 20. Pisal sim A. Praprotniku iskricice (za „Darek pridni mladosti“ I. zv. 1861). — Deželni zbor — začel 6. t. m. se je končal. — 24. Baklada deželniemu poglavarju Ulepiču — mačkina godba Isleibu, redakterju Laibacherce. — 29. Na Dunaju se je državni zbor začel; Toman izročil Šmerlingu peticijo zastran slovenskiga jezika.

Maj. 4. Bolan sim bil. — 6. silen sneg, kakor o božiču. — 8. Slovenska družba se je ustanovila v seminišču za povzdigo slovenščine. Vodja je gospod Juri Sterbenc. — Po telegrafu je prišla novica, de je peticija Slovencev dobro sprejeta bila. — 15. Pisal mi je g. Ant. Janežič. — 16. Škof je iz Dunaja prišel. — 21. Vsi bogoslovci smo bili na Šmarni gori in v Goričanih. Pri Martanu med Vodah smo kosili in prav veseli bili. Lep dan! Nepozabljiv za vsakega bogoslovca! — 26. Ambrož poterjen za župana; baklada, živioklici.

Juni. 7. Grof Cavour je umrl. — 22. Toman je krasno govoril v državnim zboru. — 25. Sultan Abd. Med. je umerl, naslednik mu je Abd. Aziz. — Umerl je 26. slavni Paul Šafařík. — 27. Nekaj bolan. — 30. Pretekkel teden je za slovenščino lepo govoril g. Černè, goriški poslanec: zavernil ga je Dežman ter rekel, da za nas je „deutsche Kultur“ osrečevavna. Odpadnik! izdajavec!!! —

Julij. 3. Pisal mi je g. Andrej Praprotnik. — 6. Zadnji dan šole. — 8. Z lepim nagovorom je Čebašek svoje dogmatske razlaganja končal. — 10. Izpraševanje više „Exegese“. — 17. Dogmatsko izpr. dobro končano. — 22. Izpraševanje niže „Exegese“. Prestano je. Amen. — 31. Bil sim v Harijah in na velki bukveci (Bukovci), 30. pa na Premu.

Av gust. 11. Pridigoval sim v Tominjah, kjer so g. dekan (trnovski Anton Grašič) novo podružnico blagoslovili, prav židane volje smo tam bili. — 12 V. gojzdu medveda ubili. Tiskarja krivih denarju je Morin zasačil. Ž njim sim pri eni mizi na Jelovšekovim vertu pivo pil; to je falot!! — 14. Izdelaval sem Tomanu zahvalnico. — 17. in 18. Klican sim bil za pričo zavoljo tistiga sleparja — priseč sem moral — in pa zavoljo šrangarja, ki nam je o veliki noči šrangó na voz vrgel. — Pisal sem g. dor. Bleiweisu (poslal mu je dopis, ki so ga objavile „Novice“ dne 21. avg. 1861 št. 34. pod šifro xyz „Iz Notranjske Bistrice“; vsebina dopisu je: zahvalnica drju. Tomanu, sviloreja, suša in boj dveh pastirjev z medvedom). — 18. Šel sem v Reko, dobro se mi je tu godilo. — 22. Vernil sim se iz Reke. — 27. Bil sim pri izpraševanju na Premu. — 29. Bil sim v Harijah, potem pa na izpraševanju v Zagorju in pa v Knežaku. — 31. Bil sim pri izpraševanju v Ternovem. Izverstna šola. (Konec prihodnjič.)

I. Pobjoljšar.

Iz zgodovine celjskega slovenskega gledišča. Orožen nam pripoveduje v svoji „Celski kroniki“ (str. 215), da so o priliki otvoritve južne železnice od Celja do Ljubljane, dne 16. sept. 1849., „slovenski vlastenci velko veselje vživali v tukajšnjem kazališu, kjer so ovdešni diletanti pod vodstvom tiskarja Joaneza Jeretina igrali slovensko igro: »Županova Micka«. To igro so, kakor se pravi, tudi že pred nekimi 50 letami tu v knezii igrali“. To je najstarejša novica o slovenski igri v Celju. V naslednjih letih so diletanti pridno igrali slovenske in nemške igre v mestnem gledišču; posebno v dobrodelne namene. Duša vsemu je bil tiskar Jeretin, nekaj časa tudi kapelan J. Drobnič, ki je bil od 1. nov. 1849 do 7. marca 1851 v Celju nam. gimn. učitelj, potem pa je moral vsled bolezni oditi. Prva doba slov. gledišča v Celju je trajala od 1849 do 1852, druga pa se začelja z letom 1864. — Iz zasebnega zapisnika Franca Kapusa, ki se nahaja v posesti rodbine gospoda dr. A. Božiča v Celju, bi rad rešil pozabnosti sledeče podatke. Glavne zasluge za to dobo imata nedvomno imenovani Franc Kapus, ki je v tedanjem narodnem življenju igral odlično vlogo, in njegova soproga Albina Kapus. V letu 1864. so uprizorili tele igre: Domači prepir (18. dec.), Rztresenci (31. dec.); l. 1865.: Županova Micka (2. febr.), Strup (19. marca), Filozof (2. aprila), Župan (28. maja), Dvoboj (3. sept.), Goljufan stavec (19. nov.), Pravi Slovenec (26. dec.); l. 1866.: Kateri bo? (4. marca), Domači prepir (19. marca), Bob iz Kranja (15. aprila), Vdovec in vdova (3. junija), Dobro jutro (23. sept.), Le naravnost! (28. okt.), Črni Peter (2. dec.), Bob iz Kranja; Le naravnost! (16. dec.); l. 1867.: Tat v mlinu (5. maja), Ultra (29. dec.); l. 1868.: Zakonska sol (2. febr.), Pravda (19. marca), Strup (20. dec.) in l. 1870.: To sem bil jaz (29. maja). — Vse igre so se priredile v celjski Čitalnici, razen onih dveh dne 16. dec. 1866, ki so jih uprizorili v mestnem gledišču. Igrali so: Franc Kapus, Edvard Jeretin, trg. pom. Mol, prof. Fr. Hafner, učitelj, Jakob Škoflek, trg. pom. Sotelšek, dijak Simonič, Andrej Petini, učitelj Jakše, Štefan Kočevár ml., farmacevt Kellner, dijak Fric Kreuzberger, trg. pom. Oblak, Warmund Mihelják, dijak Gašper Gorišek in farm. Ed. Taborski. Kot igralke so nastopale: Matilda Hrovatin, Baldi in Toni Mihelják, Vigi Martini, Fani, Julija in Tereza Kočevár in Albina Kapus.

Dr. A. Dolar.

Slovstveni zapiski.

† **Dr. Josip Vošnjak.** Dne 21. oktobra ob deveti uri zvečer je na Visolah pri Slovenski Bistrici v starosti 77. let umrl dr. Jos. Vošnjak. „Ob grobu velikega idealista, ki je veroval v svoj narod, v njega bodočnost z vso silo svoje plemenite duše“, nam prihajajo v spomin oni časi pred pol stoletjem, ko je Vošnjak z mladeniškimi ognjem na taborih zahteval enakopravnost, budil narodno zavest, navduševal za zedinjeno Slovenijo. Dolgo vrsto let je deloval za svoj narod neumorno in nesebično kot agitator, organizator, kot državni in deželni poslanec; za gospodarsko osamosvojitve narodovo je skrbel s snovanjem prvih slovenskih posojilnic, bil je med ustanovniki „Slovenskega Naroda“, „Narodne tiskarne“, „Slovenske Maticice“, „Pisateljskega društva“, „Družbe sv. Cirila in Metoda“ in raznih drugih narodnih korporacij. — Deloval je vsestransko tudi kot pisatelj na političnem, narodno-gospodarskem, poljudno-znanstvenem in leposlovnem polju. Nebroj političnih in gospodarskih člankov je napisal za „Slov. Narod“, posebno za časa uredništva Jos. Jurčiča, s katerim so ga družile tesne prijateljske vezi; bil pa je zvest sotrudnik tudi raznim drugim slovenskim časnikom. V dobi slovenskih taborov je izdal dve zanimivi brošuri: „Slovenci, kaj čemo?“ (1869) in „Slovenski tabori“ (1870). Za Mohorjevo družbo je pisal gospodarske članke in pripovedi za prosto ljudstvo. Iz bogatih lastnih izkušenj je sestavil slovenskim vinorejcem „Umno kletarstvo“ (1873). V Letopisih Maticice Slovenske je poročal „O agrarnem vprašanju“ (1884), očrtal „Socijalni problem in kmetski stan“ (1885) ter objavil poljudno-znanstveno razpravo „Kaj človeštvo prideluje in uživa“ (1887, 1888). — Dr. Jos. Vošnjak je bil tudi „Ljubljanskemu Zvonu“ marljiv sotrudnik, posebno, ko je bil primarij v Ljubljani. V njem je priobčil sledeče važnejše članke: „O prikaznih in duhovih“ (1882), „Na Silvestrov večer 1883. leta“ (1884), „Odlomki iz človeške tragikomedije“ (1885), „O vinu“ (1887), „Dolgost človeškega življenja“ (1889), „Spomini o Jožefu Jurčiču“ (1888–1890), „K zgodovini Wolfovega slovensko-nemškega slovarja (1893). — V romanu „Pobratimi“ (1889) je opisal svoje politično delovanje, in z uspehom se je poskušal tudi na dramatskem polju: „Lepa Vida“, „Doktor Dragan“, „Svoji k svojim“ i. dr. — Ko se mu je približala jesen življenja, nam je pokazal v obširnih „Spominih“ še enkrat svoje delovanje, in ta knjiga ostane dragocen vir za poznavanje njegove dobe in najljepša priča plemenitega rodoljubja. — Lahka mu zemljica domača!

Š.

Pred petdesetimi leti. (Konec.)

September. 2. Bil sem na Pregarjah. To je vas na sila visokem hribu. Daleč okrog — do Ljubljane skoraj se vidi. — 4. Šel sim s prijatelj Gerbecem v Cerknico. (Skladatelj Fran Gerbič je bil tedaj višji učitelj in orgljavaec v Trnovem poleg Ilirske Bistrice.) Ogle dal jezero. Soznanil sem se z g. Likarjem, vrlim Slovencom (prim. Bilčev spis v „Slov. Glasniku“ 1862: „Tri dni v Cerknici“. Andrej Likar, rodom Idriječan, je bil tedaj za kapelana v Cerknici; o njegovem slovstvo vanju gl. Marnov Jezičnik XVII, 62—66). — 7. Šel sem v Ljubljano assistirati. — 10. Poslal sem zahvalnico g. doktor Tomanu; pisal sem mu tudi. — 13. Pisal sem g.

dor. Bleiveisu (dopis „Iz notranjske Bistrice xyz; vsebina: zahvalnica poslana dne 10. sept. od prebivavcev Notranjsko-bistriškega okraja drju. Tomanu. „Novice“ 18. sept. 1861 št. 38.) — 15. Pridigoval sim v Harijah. — 20. Šel sim z g. Marnam na Prem. — 22. Pridigoval sim na Premu. — 28. Bil sem z P. Ljudevitam v Jablanci.

Oktober. 1. Prišel sim v Ljubljano. — 7. Šola in klavzura se je začela. — 9. Šmerling odgovoril na Tomanovo vprašanje, da je ^{Klemen}škof nasvetoval in tudi pravice, da naš jezik je neolikan!!! („Novice“ dne 9. okt. 1861 št. 41. piše o žalostnem in za nas Slovence bridkem odgovoru ministra Šmerlinga diskretno omenjajo: „On (Š.) nam je namreč odkritosrčno povedal, da ne govori iz sebe, ampak tako, kakor je o naših zadevah poučen.“) — 12. Pisal sem g. Gerbcu. — 15. ^{Klemen}škof govoril v seminišču zoper slovenščino! — 18. Slabo mi je prišlo v šoli pri g. Vončinatju (tedanjem profesorju cerkvene zgodovine v 3. letniku). — 26. Dobil sem Tomanov odgovor. — 27. Pisal sem g. dor. Bleiveisu in mu Tomanovo pismo poslal (objavile so ga „Novice“ dne 6. nov. 1861 št. 45. v dopisu „Iz Notranjske Bistrice“ z dopisnikovima začetnicama J. B. Tomanovo pismo je bilo napisano v Radovljici dne 19. okt. 1861). — 31. Bil sem pri g. dor. Bleiveisu.

November. Dobil sem pismo od gg. Veisa in Ferenčiča, zagrebških bogoslovcev (poslednji je prestopil v zagrebško višjo biskupijo; ljubljanski Catalogus cleri za 1862 ga ne navaja). — 12. Dobil pismo in pesmi od g. Gerbca. — 14. Pisal sem g. Janežiču in mu poslal 2 pesmici „Na grobu in pa domovju“ („Na grobu je prinesel „Slov. Glasnik“ v svoji zadnji številki leta 1861., „Domovju“ — dve pesmi — pa v 2. številki leta 1862., poslednji s psevdonimom: Bistričan). — G. Prof. Macun je iz Ljubljane v Zagreb prestavljen. — 18. Dobil sem list od g. Janežiča. — 21. Pisal sem g. Gerbcu, Oblaku in pa staremu Ličanu (85letnega Matija Ličana, ki ni nikoli v šolo hodil, pa slovensko slovstvo bolj pozna ko marsikak osmošolec, je Bilc lepo opisal v članku „Tri dni v Cerknici“); poslal sem pesme g. Gerbcu. — 24. Z „besedo“ se je tukajšnja čitalnica odprla. — 30. G. Prof. Macun je bil pri meni.

December. 13. Pisal sem g. Ant. Janežiču in poslal sem mu spis „tri dni v Cerknici“. — 16. Dobil sem pismo od g. Janežiča. — 20. Pisal sem g. Janežiču. — 21. Pisal mi je g. Fr. Gerbec. — 24. Šel sem domu. Pisal mi je g. Janežič. Dobro se mi je godilo. — (Na poslednji strani Bilčevih beležek je pod zaglavjem „December“ pripomnil:) V nekoliko dneh so se v Ljubljani čudne nesreče in hudodelstva dogodila. 3 Ljudje so se vtopili, 2 po nesreči, 1 prostovoljno; enega človeka so na dolenski cesti brez glave umorjenega dobili, enga pa na mahu razbitega, 1 žensko je v drevoredu železnica povozila. 12. Dec. so pa dva laška morivca obesili. — 15. Dobil sem zabavnika (!) „Nanos“. — 15. Patrijarh Rajačić je umerl. — 19. Storili so gim. učenci g. prof. Macunu baklado. — Pisal sem 52, dobil pa 62 pisem.

Iz navedenih dnevnih črtic odseva vztrajno strémljenje mladega bogoslovca iskreno želečega koristiti svojemu narodu. Iz njih se hkratu čuti odmev, ki ga je našlo izza državnega preporoda probujajoče se slovenstvo v ljubljanskem semeniškem zatišju, kjer je kipelo ob mnogih odličnih zvezah najčistejše rodoljubje, dasi je prihajal z najvišjega pastirskega mesta dih, ki ~~ni bil prijazen slovenščini.~~

je bil dolotno ~~forraja~~ Pobjoljšar.

